

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

Katedra žurnalistiky

ADAM KOLASA

**Charakteristika role moderátora a reportéra
v rámci komunikační situace**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Miloš Mlčoch, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlášení autora:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím informačních zdrojů uvedených v příloženém seznamu. Počet znaků této práce: 73 179.

V Olomouci dne 10. 5. 2011

.....

Děkuji Mgr. Miloši Mlčochovi, Ph.D., za odborné vedení a pomoc při vypracování mé bakalářské práce.

ANOTACE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1. Jméno a příjmení autora: Adam Kolasa
2. Název bakalářské práce: Charakteristika role moderátora a reportéra v rámci komunikační situace (na materiálech sportovních přenosů České televize)
3. Katedra: Katedra žurnalistiky, FF Up v Olomouci
4. Obor: Polská filologie - Žurnalistika
5. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Miloš Mlčoch, Ph.D.
6. Počet stran: 54
7. Počet příloh: 1
8. Rok obhajoby bakalářské práce: 2011
9. Klíčová slova: sportovní žurnalistika, sport, hokej, sportovní reportér, moderátor, jazykové prostředky, studio Buly
10. Abstrakt: Tato práce je zaměřena na pozici moderátora sportovního pořadu Buly – hokej živě a jeho vztah k dalším účastníkům komunikace. Věnujeme se zde publicistickému stylu, historii televizního vysílání a také uvádíme odbornou literaturu, která se sportovní žurnalistikou zabývá. V neposlední řadě jsme se zaměřili na charakteristické jazykové prostředky, které se ve sportovních přenosech vyskytují, a také si všímáme kompozice pořadu Buly - hokej živě.

ANNOTATION

1. Name of author: Adam Kolasa
2. Name of thesis: Characteristics of the role of moderator and a reporter in the communication situation (on the materials of Czech television)
3. Department: Department of Journalism, Palacky University in Olomouc
4. Specialization: Polish Philology - Journalism
5. Leader of thesis: Mgr. Miloš Mlčoch, Ph.D.
6. Number of pages: 54
7. Number of attachments: 1
8. Year of defense: 2011
9. Key words: sport journalism, sport, hockey, sport reporter, moderator, language resources, studio Buly – hokej živě
10. Abstract: This thesis is focused on the position of moderator of sport program Buly – hokej živě and its relationship to other participants in communication. This thesis is also attending to publicistic style, history of television broadcasting and it's featuring professional literature that deal with sports journalism. Not least we focused on the distinctive linguistic resources, which occur in sports broadcasting and we also observed the composition of the program Buly – hokej živě.

OBSAH

OBSAH.....	5
ÚVOD.....	7
ZVOLENÉ METODY ZPRACOVÁNÍ.....	9
LITERATURA O SPORTOVNÍ ŽURNALISTICE.....	10
1. CHARAKTERISTIKA PUBLICISTICKÉHO STYLU.....	11
1.1 Dílčí oblast zpravodajská.....	12
1.2 Dílčí oblast publicistická.....	12
1.3 Dílčí oblast syžetová.....	13
2. PŘÍZNAKOVÉ JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY.....	14
2.1 Vrstvy lexikálních jednotek podle příslušnosti k nespisovným útvaram národního jazyka.....	14
2.2 Vrstvy lexikálních jednotek podle slohových příznaků.....	16
2.3 Vrstvy lexikálních jednotek podle časových příznaků.....	18
2.4 Vrstvy lexikálních jednotek podle citového příznaku.....	19
2.5 Vrstvy lexikálních jednotek cizích.....	20
2.6 Nepřímá obrazná pojmenování.....	21
2.7 Ostatní specifické prostředky.....	23
3. ŘEČ MLUVENÁ A JEJÍ SPECIFIKA.....	24
4. OSOBNOST MODERÁTORA A REPORTÉRA.....	25
5. HISTORIE TELEVIZNÍHO SPORTOVNÍHO VYSÍLÁNÍ.....	26
5.1 Televizní sport v Československu.....	27
5.2 Redakce sportu České televize.....	28
6. POŘAD BULY – HOKEJ ŽIVĚ.....	29
6.1 Komunikační situace a její účastníci.....	29

7. PŘEHLED CHARAKTERISTICKÝCH JAZ. PROSTŘEDKŮ SPORTOVNÍ ŽURNALISTIKY	41
7.1 Obecná čeština.....	41
7.2 Slang.....	42
7.3 Publicismy.....	42
7.4 Expresivita	43
7.5 Vrstvy lexikálních jednotek cizích.....	44
7.6 Neologismy a archaismy.....	45
7.7 Odborné termíny.....	45
7.8 Obrazná pojmenování.....	46
7.9 Frazeologická pojmenování	48
7.10 Shrnutí.....	48
ZÁVĚR	50
PRAMENY	52
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	53
PŘÍLOHY	

ÚVOD

Cílem naší diplomové práce je charakterizovat role moderátorů a reportérů sportovních pořadů České televize v určitých komunikačních situacích, především bychom se pak chtěli zaměřit na vztahy mezi účastníky komunikace. Dílčím cílem je popsat specifické jazykové prostředky, které se v těchto komunikátech objevují. Budeme si také všimnout pravidelností ve výpovědích redaktorů ČT, rozdílů mezi jednotlivými moderátory a reportéry, a kompozice zvoleného pořadu.

Sportovní přenosy patří po celém světě k nejsledovanějším pořadům a ani u nás tomu není jinak.¹ Největší oblibou se dlouhodobě těší, ať už díky úspěchům českého národního týmu či zakotvené tradici, lední hokej. Domníváme se proto, že přenosy tohoto typu hrají v Česku nesmírně důležitou roli a jsou jednou z mála příležitostí, kdy můžeme pocítit jakousi národní soudržnost. Mimo jiné z tohoto důvodu jsme pro analýzu zvolili právě pořad, který hokejové přenosy doprovází, Buly - hokej živě, jehož vliv na české publikum je nezpochybnitelný.

Tuto bakalářskou práci jsme rozdělili do dvou částí, teoretické a praktické. V úvodu se budeme věnovat odborné literatuře, zaměřené na sportovní žurnalistiku, a dále se také zaměříme na metodiku postupu zpracování naší práce.

Po těchto obecných kapitolách se začneme věnovat faktům, které již blíže souvisí s námi zvoleným tématem. První kapitolu z této řady tvoří charakteristika publicistického stylu, a tedy sektoru, do kterého spadá i předmět našeho zájmu, studio Buly – hokej živě. V této části se budeme snažit stručně charakterizovat základní rysy zmíněného odvětví a také se pokusíme, na základě prezentovaných informací, zařadit do publicistického stylu i náš pořad, podle jeho charakteristických vlastností.

V další části se budeme věnovat popisu jazykových prostředků, který nám později bude potřebný k analyzování výpovědí vybraných redaktorů České Televize. V dalším

¹ V příloze č. 1 je umístěn graf, který znázorňuje podíl jednoho dílu našeho pořadu ve vysílání.

průběhu bychom se pak rádi věnovali teoretickým poznatkům, které se týkají mluvené podoby jazyka, tedy sektoru, který také bude předmětem našeho zkoumání. V této kapitole se nevyhneme ani porovnání řeči mluvené a psané.

Další část je věnována osobnostem moderátora a reportéra, kterým v této práci budeme věnovat vůbec největší pozornost a definování jejich úloh obecně, je pro dosažení vytyčených cílů klíčové. Poté bude následovat kapitola, která je pro pochopení důležitosti zkoumání tohoto tématu také nezbytná, mapuje totiž historii televizního sportovního vysílání u nás i ve světě. Důležitost spočívá v roli, jakou hrály sportovní přenosy při rozvoji vysílání vůbec.

Kapitoly, které dále následují, se již vztahují přímo k praktické části. Na začátku najdeme popis studia Buly obecně, později následuje podrobný rozbor tohoto pořadu a charakteristika role moderátora a reportéra v rámci určitých komunikačních situací, tedy hlavní předmět našeho zájmu.

Zakončení práce tvoří přehled charakteristických prostředků jazyka sportovní televizní žurnalistiky a shrnutí dosažených výsledků.

ZVOLENÉ METODY ZPRACOVÁNÍ

Díky platformě www.ceskatelevize.cz/ivysílání, kterou ČT provozuje, jsme si mohli vybrat z velkého množství materiálů, které je možné zhlédnout prostřednictvím internetového přehrávače. Odpadl nám tak problém se zaznamenáváním přenosů. Pro následný rozbor jsme zvolili šest vydání relace Buly – hokej živě. Všechny tyto pořady se vztahovaly k transmisím z Tipsport Extraligy ledního hokeje. Volbu jsme záměrně provedli tak, aby každý z moderátorů (Petr Vichnar, Robert Záruba, Jiří Hölzel) dostal stejný prostor. Konkrétně se jedná o přenosy z 18. ledna., 4., 6., 16., 18. a 20. února roku 2011.

Pro následný rozbor jsme zvolili textovou analýzu. Při analýze jsme nejdříve zaznamenávali v písemné formě pro nás důležité pasáže a také příznakové jazykové prostředky, dosažené výsledky jsme pak dále porovnávali a klasifikovali tak, aby mohlo být dosaženo stanovených cílů práce.

Literatura o sportovní žurnalistice

Sport je fenomén, který ve světě nemá obdoby. Obrovské finanční zázemí a široké publikum jej stavějí do pozice jednoho z vůbec nejsledovanějších sektorů lidské činnosti. Olympijské hry mají často až takovou moc, že dokáží na čas zastavit militární konflikty či smířit alespoň na chvíli i ty největší nepřátele. Je tedy velmi překvapivé, že sportovní žurnalistice se specializovaná literatura spíše nevěnuje, a pokud hledáme publikace z tohoto sektoru, nejčastěji narážíme na bakalářské či magisterské diplomové práce, podobné jako je tato. Avšak s nějakými tituly jsme se přeci jen setkali.

Velmi plodným autorem v této oblasti je Miloš Mlčoch, zmiňme jeho publikace *Není gól jako gól aneb Ke sdělnosti psané sportovní žurnalistiky* (2000), *Charakteristické rysy jazyka psané sportovní žurnalistiky* (2002), *Specifické prostředky jazyka sportovní žurnalistiky* (2001) nebo *Metaforická pojmenování v mluvené sportovní žurnalistice* (2007).

Jazyku sportovní žurnalistiky, konkrétně slangu, je věnován prostor i v pracích Jaroslava Hubáčka. Jsou to následující tituly: *O českých slanzích* (1979) a *Malý slovník českých slangů* (1988). Právě z těchto zdrojů budeme v naší práci čerpat i my.

Velmi inspirativní se také pro nás staly články jednak z časopisu *Naše řeč*, konkrétně *K stylovému využití jazykových prostředků v televizní sportovní reportáži* Ivany Svobodové či *Sportovní televizní komentář* Jaroslava Zimy, a jednak to byl článek *Sportovní reportáž jako typ komunikační situace* Miloše Mlčocha ve sborníku *Hovorená podoba jazyka v médiích* (Nitra 2008). Z dalších titulů o sportovní žurnalistice zmiňme jednu velkou osobnost české mediální scény, Josefa Laufera, a jeho *Hokej - můj osud* (1962) či *Padesát let v našem sportu* (1957).

Výchozí literaturou však pro nás budou především publikace z oblasti lingvistiky. (viz seznam zdrojů)

1. Charakteristika publicistického stylu

„Pro žurnalistiku jako svéráznou veřejnou oblast činnosti se vyvinul specifický objektivní vyjadřovací styl – styl publicistický.“¹Jílek² do této oblasti zahrnuje veškerá sdělení produkovaná širokou množinou původců. Uvádí zde nejen novináře, ale i státní orgány, politiky a jejich strany atd. Mohli bychom tedy říct, že se jedná o všechna sdělení, „která jsou určena veřejnosti, širokému, popřípadě určitým způsobem na základě zájmů, názorů atd. vymezenému publiku.“³ Avšak mezi lingvisty vzbuzuje právě tento termín značné rozpory.

„Česká stylistika zobecňovala stylové jevy textů zprostředkovaných masovými médii. Pro tento styl nejčastěji užívala termínu styl publicistický.“⁴Problém tohoto termínu vystává při pohledu na jeho funkce. Cílem je samozřejmě informovat veřejnost o společenském dění, ale také přesvědčovat či ovlivňovat, získávat, edukovat a bavit publikum. Pokud bychom se podívali na základní rozdělení žurnalistických textů na zpravodajské, publicistické (v užším smyslu) a beletrizující, nalezneme značné rozpory s tvrzením ze začátku odstavce. Zpravodajské texty mohou sice často mít prvky působení či ovlivňování, avšak to rozhodně není jejich cílem, ba naopak měly by být co nejobjektivnější a rozhodně by neměly prezentovat názory apod. Jak upozorňuje celá řada jazykovědců, použití tohoto termínu pro širokou a různorodou množinu žurnalistických sdělení je tedy neadekvátní, avšak pro námi zvolené sdělení je toto pojmenování výstižné. Než se však dostaneme k předmětu našeho zájmu, podívejme se na publicistický styl blíže.

Jak uvádí Čechová, „styl publicistický více než kterýkoli jiný funkční styl je v těsné souvislosti s ostatními.“⁵V mluvených projevech se objevují prvky stylu prostě sdělovacího, odborného či uměleckého. Ani všechny žurnalistické texty nejsou logicky jednotné, proto je nutné je dále v rámci této stylové oblasti rozdělit na dílčí oblasti.

¹ Čechová a kolektiv 2003, str. 207

² Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů, Olomouc 2009

³ Jílek 2009, str. 52

⁴ Čechová a kolektiv 2003, str. 207

⁵ Čechová a kolektiv 2003, str. 210

1.1 Dílčí oblast zpravodajská

Jejím cílem je podávat věcné informace o aktuálních jevech a událostech. „Pro zpravodajský styl je příznačná převažující nacionalita výrazových prostředků a více než užitý jazykový materiál upoutává novost, neotřelost a překvapivost tématu.“¹Především z hlediska časových limitů přípravy těchto sdělení (dodržení aktuálnosti) se s touto oblastí pojí termíny modelovosti, standardizovanosti a automatizace. To odpovídá také stále dokola se opakujícím situacím, o kterých zpravodajství informuje. Důraz je v tomto sektoru také kladen nejen na aktuálnost, ale i na informační kvalitu sdělení. Sdělení musí být samozřejmě pravdivá, pro širokou veřejnost srozumitelná, obsahově vyvážená a neutrálně prezentovaná, no a v neposlední řadě by se v nich neměly objevovat názory či komentáře.

1.2 Dílčí oblast publicistická

Na rozdíl od zpravodajských textů, plní publicistické sdělení mnohem víc funkcí. Jsou to již dříve zmíněné persvazivní (přesvědčovací), získávací či ovlivňovací cíle.² Dále také přináší názory či komentáře. Podobně jako ve zpravodajství, i zde se setkáváme s prvky modelovosti či automatizace. Na druhou stranu je pro původce nutné se snažit právě modelovost porušovat. Samozřejmě je to z důvodu aktualizace či aktivizace sdělení. „Útvary publicistického stylu v užším smyslu jsou charakterizovány užitím obrazného vyjádření, příznačná je metaforičnost a metonymičnost, rozmanité tropy, figury a jiné stylově aktivní výrazové prostředky. Napomáhají k realizaci funkce persvazivní a získávací, neboť obraznost vyjádření poutá pozornost, projev je emocionálnější, a proto působivější, obrazné vyjádření odhaluje i postoje autora k tématu a dochází tak k ovlivňování a přesvědčování adresátů.“³

¹ Čechová a kolektiv 2003, str. 224

² Srov.: Čechová 2008, str. 266

³ Čechová 2008, str. 267

1.3 Dílčí oblast syžetová (beletristická)

„Jde o osobitý, působivý publicistický projev, který vedle funkce informativní a ovlivňovací plní při využití prvků uměleckého stylu také funkci estetickou.“¹ Pozorujeme zde výrazně větší snahu o aktualizaci, především obrazným vyjádřením pomocí metafor, metonymií, synekdoch, personifikací apod.

Charakteristika Studia Buly

Přenosy tohoto pořadu jednak informují o výsledcích hokejových zápasů, dále je uvádějí do souvislosti s hlavním předmětem tohoto pořadu, s konkrétním utkáním, a také přinášejí názory expertů, přítomných ve studiu. No a zapomenout nemůžeme ani na základní funkci sportu obecně, bavit publikum. Je nesporné, že se jedná o sdělení, náležící do publicistického stylu. Pokud bychom chtěli zařadit tento pořad do jedné dílčí oblasti, bude situace stejně jednoduchá. Někdy se v případě tohoto sdělení určitě můžeme setkat s prvky syžetové a samozřejmě i zpravodajské oblasti, ale primárně zařadíme Buly do dílčí oblasti publicistické.

¹ Čechová 2008, str. 268

2. Příznakové jazykové prostředky

V jazyce sportovní žurnalistiky se pravidelně objevuje celá řada specifických a příznakových jazykových prostředků. Mimo jiné právě těchto aspektů komunikace si budeme všimnout i v naší práci, proto je potřeba si na začátku vymezit několik základních pojmů. Přikláníme se zde především ke členění, navrhanému v práci Viktora Jílka, Lexikologie a stylistika.¹

2.1 Vrstvy lexikálních jednotek podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka

2.1.1 Územní rozdíly

Slova obecné češtiny

„Obecná čeština je nejednotně chápaný termín, který stojí ve dvojím vztahu: v poměru k lokálním nářečím plní obecná čeština úkol koiné (do jisté míry supluje spisovný jazyk) a v poměru ke spisovnému jazyku plní úkol jazyka lidového (svou funkcí se odlišuje od hovorové vrstvy spisovné)“²

Slova obecné češtiny mají historicky charakter interdialektu, jejich užívání se však v důsledku civilizačních vlivů (především působení médií), rozšiřuje na celé území. Některé obecně české lexikální jednotky pronikly do obecného, územně neomezeného užívání, přičemž lze zaznamenat i průniky do mluvené podoby spisovného jazyka.³

¹ Viktor Jílek, Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty, Olomouc, 2005

² Lotko, 1999, str. 72

³ Srov.: Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty, Jílek, str. 9

Slova oblastní (regionalismy)

„Jsou to taková slova, jejichž užívání přesahuje hranice jednoho nářečí a rozšiřuje se na větší oblast, na ostatním území se pak užívají jejich spisovné varianty.“¹ Ve sportovních přenosech České televize narazíme především na jednu skupinu této jazykové vrstvy, jmenovitě jsou to čechismy (moravismy se mohou objevit jen zřídka). Jejich použití moderátorem či reportérem veřejnoprávní televize je však neadekvátní a chybné.

Slova nářeční (dialektismy)

Slova nářeční jsou užívána jen na jednom nářečním území a příslušníkům jiných oblastí bývají často neznámá. Právě z tohoto důvodu by se v celoplošně vysílaných sportovních přenosech neměly objevovat vůbec.

2.1.2 Rozdíly sociální

Slang

„Slangová pojmenování můžeme obecně definovat jako soubor speciálních názvů a obrátů realizované v běžném (nejčastěji polooficiálním a neoficiálním) dorozumívacím styku lidí, kteří jsou vázáni stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů. Slouží jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí.“² Z našeho pohledu bude nejzajímavější sportovní slang, užívaný velmi širokou zájmovou skupinou, do níž započítáváme nejen trenéry, špičkové sportovce či reportéry a novináře, ale také amatérské sportovce. Právě díky šíři této skupiny, je sportovní slang obecně srozumitelný a v televizní sportovní žurnalistice velmi frekventovaný.

¹ Jílek, 2005, str. 10

² Hubáček 1979, str. 17

V hokejových přenosech má slang velmi důležitou funkci. Jak uvádí Miloš Mlčoch ve své práci Sportovní reportáž jako typ komunikační situace¹, frekvence mluvy je při hokejových přenosech mnohem vyšší nežli v jiných sportovních odvětvích, což je dáno rychlostí tohoto sportu. Díky slangu má novinář (reportér) možnost některé slovní spojení zkrátit (golfák – golfový úder, obhazovačka – obhození kotouče kolem protivníka, stahovačka – stáhnutí kotouče holí...²) Divák přitom nemá problém s pochopením. To je dáno zkušeností publika, které je na podobné výrazy zvyklé a ve vysílání je zcela jistě očekává.

Argot

Jedná se o „výrazivo, popř. i způsob jeho užívání, typické pro sociálně okrajovou skupinu.“³ „V argotu se uplatňuje přejímání z cizích jazyků (to mj. souvisí se snahou vytvářet slova obecně nesrozumitelná).“⁴ Charakteristická je pro něj (stejně jako u slangu) synonymičnost, expresivnost, metaforičnost apod.⁵ V sportovních komunikátech na něj spíše nenarazíme. Může být použit z důvodu aktualizace⁶, ale i to je nepravděpodobné, vznikalo by zde totiž riziko, že divák by význam těchto výrazů nemusel znát.

2.2 Vrstvy lexikálních jednotek podle slohových příznaků

„Podle slohových příznaků se ve slovní zásobě vydělují zvláštní vrstvy slov hovorových, knižních, termínů, poetismů a publicismů. Ostatní slova nezařaditelná do jedné z těchto vrstev tvoří stylovou vrstvu neutrální, jejíž jednotky jsou bez omezení použitelné v libovolném projevu kterékoliv stylové oblasti.“⁷

¹ Sborník Hovorená podoba jazyka v médiach, Prešov 2008

² Srov.: Hubáček, 1979, str. 67

³ Lotko, 1999, str. 16

⁴ Příruční mluvnice Češtiny, Praha 1995, str. 94

⁵ Srov.: Příruční mluvnice Češtiny, Praha 1995, str. 94

⁶ Aktualizace – užití jazykových prostředků budících pozornost, přijímaných jako neobvyklé, jako zbavené automatizace. (Jílek 2009, str.82)

⁷ Jílek, 2005, str. 13

2.2.1 Stylová vrstva hovorová

Do této vrstvy se řadí pojmenování užívaná v mluvených projevech stylové oblasti prostě sdělovací. Jejich používání v komunikátech sportovních redaktorů České televize je tedy příznakové. Tuto vrstvu můžeme dále rozdělit na spisovnou a nespisovnou. V prvním případě se jedná o slova hovorové češtiny, nespisovnými výrazy jsou naopak slova obecně české, slangové apod.¹ Samozřejmě i na prostředky z této stylové vrstvy ve vysílání narazíme, zvláště pak ve sportovních přenosech, které nemají tak oficiální charakter, jako jiné relace, a moderátoři se často snaží působit přirozeně. V těchto případech je použití prvků stylové vrstvy hovorové zcela pochopitelné.

2.2.2 Stylová vrstva knižní a umělecká (poetismy)²

Mohlo by se zdát, že výrazy z této vrstvy se neobjevují ve sportovní žurnalistice často. Z práce Ilony Vysoudilové Jazyk televizní sportovní reportáže je ovšem zřejmé, že jejich frekvence je nad očekávání vysoká. Jejich přítomnost mluvený projev bezesporu aktualizuje a dodává mu na originalitě či nevšednosti.

„V jazykové praxi je možné slova knižní identifikovat, srovnáme-li dané slovo se synonymem, o němž víme, že je neutrální, např. *pravit* – říct, *otázat se* – zeptat se, *prodlévat* – být, *maně* – náhodně, *záhy* – brzy. Mnohá knižní slova mají i časovou charakteristiku zastarávajících jednotek (viz dále), např. *an* – který, *pročež* – proto, *šlojír* – závoj aj.“³ Je potřeba mít na paměti, že vztah knižní a neutrální lexikální vrstvy je ve stálém pohybu. Mnohé knižní výrazy se mohou stát neutrálními a neutrální slova se s postupem času stávají zastaralými či knižními. Poetismy jsou naopak charakteristické pro uměleckou oblast. Jejich jiné užití je tedy vždy příznakové. Ve sportovní žurnalistice se tyto výrazy často objevují jako součást metafor, či přirovnání či frazeologických pojmenování.

¹ Srov.: Jílek str. 14

² Jílek tyto dvě skupiny logicky odděluje, avšak z hlediska použití těchto výrazů je efekt jejich uplatnění podobný

³ Jílek 2005, str. 15

2.2.3 Stylová vrstva odborná

Tato vrstva je tvořena především termíny nebo terminologickými spojeními. V našem případě zde započítáváme celou řadu termínů z oblasti daného sportu. U hokejových přenosů se jedná především o výrazy jako postavení mimo hru, zakázané uvolnění či pojmenování přestupků proti pravidlům (hrubost, vražení na hrazení apod.) Jak je vidět, spousta výrazů má v jiných oblastech různé významy.

2.2.4 Stylová vrstva publicistická

Publicismy jsou slova nebo slovní spojení, vyznačující se příslušností k publicistickému stylu.¹ V oblasti našeho zájmu jsou tedy nepříznačné a „vycházejí vstříc specifickým požadavkům komunikátů určených pro širší publikum.“² Publicismy ke komunikátům sportovní žurnalistiky neodmyslitelně patří, této oblasti je však věnována předchozí kapitola.

2.3 Vrstvy lexikálních jednotek podle časových příznaků

2.3.1 Zastaralá pojmenování

„Jedná se o lexikální jednotky, které již nejsou používány nebo které jsou z užívání vytlačovány.“³ Ve sportovních přenosech se mohou objevovat jako součást frazeologické jednotky a mohou plnit funkci aktualizace sdělení.

Archaismy

„Pojmenování, ustupující jinému pojmenování novějšímu, které se stalo běžnější. Archaismů se užívá především jako stylistických synonym.“⁴

¹ Srov.: Lotko 1999, str. 86

² Jílek str. 18

³ Jílek 2005, str. 20

⁴ Příruční mluvnice Češtiny, Praha 1995, str. 94/95

Historismy

„Pojmenování zaniklých historických skutečností, např. *halapartna, cech, tolar, dráb, verbíř*... Historismů se užívá především v odborné i beletristické historické literatuře.“¹ Jejich přítomnost ve sportovních přenosech je velmi okazionální.

2.3.2 Pojmenování nová – neologismy

Jazyk jako společenský útvar a výtvar je v neustálém vývoji. Díky působení vnějších i vnitřních činitelů tak dochází k vytváření nových jazykových jednotek.² Neologismy necharakterizuje jen příznak časový, jde tu i o problematiku psycholingvistickou, sociolingvistickou, a významně se tu projevuje činitel generační. „Za neologismy tedy považujeme lexikální jednotky jistého úseku slovní zásoby hodnocené z hlediska současných platných jazykových norem ve srovnání s jednotkami běžnými jako časově nové, užívané a perspektivní.“³ „Ve sportovní žurnalistice bývají nová slova tvořená a užívaná jen příležitostně, mívají humorné až ironické zabarvení.“⁴

2.4 Vrstvy lexikálních jednotek podle citového příznaku - expresivita

„Expresivní slovo se odlišuje od slova neutrálního tím, že vedle pojmového významu obsahuje i pragmatickou významovou složku vyjadřující citový a volní vztah mluvčího k sdělované skutečnosti.“⁵ Ve sportovních přenosech nám přibližují hru a aktéry samotné. Dále také vnášejí do komunikátů emoce, které jsou pro tuto oblast nezbytné, a slouží mimo jiné i jako prostředek kladení důrazu.

V odborné literatuře se setkáváme s dvojitým členěním expresivity. První rozdělení zahrnuje expresivitu inherentní (slovo má trvale expresivní charakter i bez kontextu a jeho expresivita souvisí se slovotvornou nebo hláskovou podobou), adherentní (slovo je expresivní pouze v lexikalizovaném přeneseném významu) a kontextovou (expresivita slova vzniká jako následek jeho zařazení do stylově, citově či jinak odlišného

¹ Příruční mluvnice Češtiny, Praha 1995, str. 94/95

² Srov.: Filípec, Čermák 1985, str. 98

³ Filípec, Čermák 1985, str.99

⁴ Vysoudilová 2001, str. 30

⁵ Příruční mluvnice Češtiny, Praha 1995, str. 95

kontextu).¹Jiná segregace rozděluje citový příznak na pozitivní a záporný. Do první skupiny patří familiární slova (*slad'ouneký, kafíčko*), domácká slova (*bráška, Alenka*), dětská slova (*bumbat, hajat*) a eufemismy². Do záporné expresivity započítáváme naopak slova hanlivá, vulgární, zhrubělá a dysfemismy (opak eufemismů). S dysfemismy, slovy hanlivými či dokonce vulgárními se však ve veřejnoprávním vysílání nesetkáváme, a pokud by se tak stalo, jednalo by se určitě o chybu.

2.5 Vrstvy lexikálních jednotek cizích

Ve sportovní žurnalistice se objevuje celá řada slov přejatých z cizích jazyků. Nejvýraznějším zdrojem je logicky angličtina. Ilona Vysoudilová ve své práci navrhuje rozdělení těchto slov podle jejich grafické podoby na ty s adaptovanou (*hokej, ofsajd* apod.) a neadaptovanou grafickou podobou (*hatrick, fair play, time out* apod.). Upozorňuje také na používání cizích slov, která nepatří pouze do sportovní oblasti. „I když posluchač slovo zná, přesný význam mu může uniknout. Reportéři by měli zvážit, zda nezvolit raději srozumitelnější variantu a nahradit cizí výraz slovem domácím.“³ Samozřejmě ve sportovním vysílání narazíme i na slova pocházející z jiných jazyků než angličtina. Jsou to především jazyky německý, francouzský či latina (*defenzíva, strategie...*). Slova latinského původu jsou již zakořeněna i v jiných jazycích a proto výrazy tohoto typu nazýváme internacionalismy.⁴ Obecně můžeme říct, že většina cizích slov ve sportovní žurnalistice plní funkci termínů z oblasti daného spotu.

¹ Srov.: Příruční mluvnice Češtiny, Praha 1995, str. 95

² Eufemismy - jsou synonymní slova a víceslovná obrazná (frazologizovaná, tedy ustálená), která nahrazují primární pojmenování nějaké nepříjemné, společensky nevhodné, nežádoucí skutečnosti a snaží se tak její nepříjemnost zastítn, nahradit jiným pojmenováním (blázen-*duševně chorý*) ; (Jílek 2005, str. 27)

³ Vysoudilová 2001, str. 29

⁴ Internacionalismus – slovo užívané ve více nepřibuzných jazycích určitého kulturního areálu, a to buď nadnárodní (*atlet*) nebo charakteristické pro určité místo (*tundra*), nebo uměle vytvořené zvlášť z řeckých a latinských kořenů (*centimetr*) – Lotko 1999, str. 46

2.6 *Nepřímá obrazná pojmenování*

2.6.1 **Metafora**

Metaforou se rozumí označení jednoho jevu pojmenováním jevu jiného na základě vztahu podobnosti (objektivně existující, většinou však individuálně vnímané a pojaté).¹ Ve sportovní mluvě se objevuje poměrně často. Její funkcí je odlehčit a zpestřit projev. „Sportovní redaktoři a komentátoři metaforická pojmenování hojně používají a uplatňují, neboť je to jeden ze způsobů, jak kompenzovat užívání ustálených obrátů a novinářských frazeologismů.“² Metafor se v případě komentáře hokejových přenosů objevuje možná až příliš často a některé se tak trochu také stávají ustálenými obraty.

Personifikace

S metaforou se pojí i pojem personifikace, který označuje situaci, kdy se „na neživou věc metaforicky přenáší vlastnosti živých bytostí, např.: *hodiny jdou, houba saje, motor kašle, plíce pracují, strom nám mává větvemi, svíčka mrká* aj.“³

2.6.2 **Metonymie**

„Přenesení významu slova nebo jeho kombinace z jednoho denotátu na jiný na základě věcné (vnitřní) souvislosti.“⁴ Existuje celá řada typu metonymického pojmenování, ale ve sportovní žurnalistice najdeme zejména metonymie, v nichž je oddíl, mužstvo označeno názvem města nebo země: *Česká republika odcestovala k přátelskému utkání do Norska...*⁵ Jak se později přesvědčíme, tento druh metonymie má i ve vysílání pořadu *Buly* velmi vysokou frekvenci užívání.

¹ Srov.: Čechová 2003, strana 282

² Vysoudilová 2001, str. 42

³ Jílek 2005, str. 48

⁴ Lotko 1999, str. 65

⁵ Srov.: Vysoudilová 2001, str. 46

2.6.3 Synekdocha

„V tomto případě se jedná o posun významu založený na pojmenování části místo celku, autora místo díla apod.“¹ Podle směru přenosu rozeznáváme přenos pojmenování části na celek a celku na část.

2.6.4 Další typy semaziologicko–onomaziologických derivací

Hyperbola

Druh figury², opisné pojmenování označující formálně denotát jako silnější, intenzivnější, než skutečně je (nadsázka).³ Ve sportovních přenosech hyperbola zvyšuje dynamiku a expresivitu projevu. Ve sportovních, zvláště pak hokejových přenosech, hojně užívaný prostředek, který je spojen s kladením důrazu.

Ironie

„Za ironické se považují výrazy, které v konkrétních případech svého užití znamenají pravý opak svého významu: *Ty se v tom náramně vyznáš...*“⁴ Ironie je často doprovázena specifickou intonací či zbarvením hlasu.

Přirovnání

Přirovnání je založeno podobně jako metafora na vztahu podobnosti, např. *chlapek (je) (velký) jako hora*. V úplné podobě má pět členů. To, co přirovnáváme (= *chlapek*), spona (= *je*), společná vlastnost (= *velký*), formální ukazatel (= *jako*), to, k čemu přirovnáváme (= *hora*).⁵

¹ Lotko 1999, str. 100

² Figura – prostředek ozvláštňení textu založený na odchylce od běžné normy výrazu v syntagmatické struktuře (Lotko 1998)

³ Srov.: Lotko 1998, str. 42

⁴ Hubáček 1986, str. 102

⁵ Jílek 2005, str. 48

2.7 Ostatní specifické prostředky

Klišé

„Původně módní výraz, slovní obrat, který je v důsledku častého užívání pocíťován jako otřelý a stereotypní.“¹ Právě klišé jsou předmětem největší kritiky sportovních žurnalistů. Novinářům je často vytykáno jejich přílišné užívání, což pramení v následnou neoriginalitu.

Frazeologismy

„Frazeologismy jsou víceslovná pojmenování ustálená s přeneseným (obrazným) významem. Frazeologické obraty se uplatňují především v oblasti hovorové, časté jsou v publicistice.“² Typologicky můžeme vyčlenit frazémy nevětné (*dělat kličky, otevřená hlava, na dosah ruky, jednou nohou*), dále přechodový typ – rčení (*dělat z komára velblouda*), a větné frazémy. Poslední skupinu můžeme rozdělit na pořekadla (*I mistr tesař se utne*), přísloví (*S poctivostí nejdál dojdeš*), pranostiky (*Na Nový rok o slepičí krok*) či okřídlená slova.

Ve sportovních přenosech se frazeologismy objevují velmi často. Důvodem je již několikrát zmiňovaná aktualizace, snaha o neotřelost.

Slovní hříčky

Ve psaných sportovních sděleních se slovní hříčky vyskytují v poměrně hojném množství. Důvod je velmi prostý, dodávají totiž komunikátům vtip, přitahují jak čtenáře a jsou vesměs originální a neotřelé. V mluveném projevu, zvláště pak živém či dokonce nepřipraveném, je jejich využití složitější. Samozřejmě není jednoduché je vymyslet, a tak se objevují spíš zřídka, o to víc však projev oživují.

¹ Lotko 1999, str. 53

² Jílek 2005, str. 73

3. Řeč mluvená a její specifika

Tím nejzákladnějším rozdělením sdělení v rámci publicistického stylu je na řeč mluvenou a psanou. Na rozdíl od psaného textu, mluvená podoba jazyka má velkou „nevýhodu“, protože nikdy nemůžete vrátit to, co je již vysloveno. Tímto samozřejmě vzniká mnohem větší prostor pro chyby, nežli v případě psané tvorby. U veřejných projevů, masmediálních především, je vliv původce na adresáta velmi výrazný. Mluva televizních projevů tak do jisté míry formuje vývoj jazyka v dané společnosti. „Přestože vzrůstá úloha mluvené řeči, pokulhává jazyková kultura „mluveného slova“ za ostatními složkami české jazykové kultury.“¹ Proto je velmi důležité jazyk moderátorů a reportérů pozorně sledovat.

S mluvenými projevy se setkáváme v televizním a rozhlasovém vysílání. Samozřejmě je zásadní rozdíl v jednotlivých komunikačních situacích. Náročnost a kvalita živého přenosu bude na úplně jiné úrovni, nežli předem připravené a nahrané příspěvky. V případě námi zkoumaného materiálu se jedná právě o živé vstupy. Avšak v těchto projevech je vidět připravenost či dokonce sebranost jak moderátora a reportéra, tak přítomných hostů, což si ostatně v dalším průběhu ukážeme. Komunikace je dána scénářem a může být v určitých situacích i předepsána. Jedná se tedy do jisté míry o reprodukci nebo přesněji převod z psaného textu, a dochází zde pouze ke změně komunikačního kanálu.

V práci Ilony Vysoudilové můžeme najít tabulku, jež naznačuje charakteristické rysy mluvené a psané řeči a rozdíly mezi nimi.² Pro mluvenou sféru je příznačná hovorovost, vysoká frekvence užívání slangových výrazů, bezprostřednost či užívání nespisovných jazykových prostředků. Psaná řeč naopak používá více knižních výrazů a neutrálních jazykových prostředků.

Nespornou výhodou mluvených projevů oproti těm psaným je, že umožňují plně využít intonačních prostředků a dynamického členění věty i nadvětných útvarů. Velkou úlohu má intonace a dynamika řeči. Na výstavbě komunikátu se podílí spousta faktorů, společenských, sociálních, subjektivních, spojených v případě mluvené komunikace s osobností mluvčího jako původce jazykového projevu atd. Mluvený projev (především

¹ Chloupek 1986, str. 75

² Srov.: Vysoudilová 2001, str. 13

v TV tvorbě) dále umožňuje, aby řečník využíval kromě čistě verbálních prostředků a akustických modulátorů řeči také neverbálních prostředků, jako gestika, proxemika apod.¹

Je zjevné, že veřejný mluvený projev má oproti psanému mnohem více úskalí. Avšak drobné chyby, spojené s nutností moderátora či reportéra rychle reagovat a do jisté míry improvizovat se promíjejí. Mluvený projev přináší původci mnohem větší prostor, jak ovlivnit příjemce, jak vzbudit emoce apod. Zvláště v případě televizní sportovní žurnalistiky divák onen přísun emocí očekává a do jisté míry i vyžaduje.

4. Osobnost moderátora a reportéra

Slovo moderátor má v jazyce publicistiky dva významy. „Označuje jednak vedoucího odborné besedy (ale také zábavné soutěže, např. kvízu), který komentuje a shrnuje – nebo ve shodě s etymologií slova umírňuje – názory jednotlivých účastníků, jednak rozhlasového nebo televizního hlasatele, který je zároveň redaktorem a někdy dokonce i autorem uváděných zpráv. Osobnost moderátora zpravodajských textů — díky pohotovosti a jistému stupni improvizovanosti svého vystoupení — vchází do těsnějšího kontaktu s posluchačem, vytváří zdání dialogu, větší bezprostřednosti a mnohdy i intimnosti sdělení. Nároky na všeobecné vzdělání, celkovou informovanost a v neposlední řadě i na vyjadřovací schopnosti moderátorů jsou pochopitelně značně vysoké. Zpráva, kterou moderátor dostává často na poslední chvíli nebo během pořadu v podobě stručných poznámek na stůl, musí být vhodně sestylizována, zařazena a přednesena. Posluchači moderátorský projev nesporně vítají, protože je jim bližší než doslovně pročitáné body zpravodajského pořadu. Přitom ovšem právem očekávají (mnohdy třeba jen podvědomě) jazykovou kultivovanost moderátora projevů — správnou výslovnost, nepřiliš mnohomluvný styl a hlavně text bez frází, který odpovídá celkové dikci vystoupení pohybujícího se na hranici mezi zaměřením publicistickým a běžně mluveným.“²Tak právě takto charakterizoval pozici moderátora Jiří Kraus. Pro sportovní přenosy tato slova platí samozřejmě taktéž. „Moderní moderátorství je syntetický obor, který v rozhlase a v televizi zahrnuje prvky hlasatelské, redaktorské, dramaturgické (autorské) i režisérské. Má složky komentátorské (hodnotící) i zpravodajské (informační) a zábavní. Na moderaci a moderátory prestižních stanic s

¹ Srov.: Lotko 2004, str. 25

² Moderátor, Jiří Kraus, Naše řeč 4, ročník 65/1982

náročným publikem se ve světě kladou mimořádně vysoké nároky.¹ V případě hokejových přenosů moderátor sice v úvodu vychází z připraveného scénáře, ale v průběhu vysílání jsou mu prostřednictvím sluchátek dodávány nové a nové pokyny či informace z režie. Navíc v průběhu přestávkového programu musí pružně reagovat na dosavadní vývoj utkání a ve spolupráci s expertem ve studiu provádět analýzu nejdůležitějších situací. Zde na nějakou přípravu moc prostor není. K tomu navíc přibývá komunikace s reportérem či komentátorem na stadionu, popřípadě spolukomentátorem, na jejichž výpovědi znovu musí reagovat. Právě improvizace či schopnost rychlé reakce na danou situaci by měly být základními vlastnostmi moderátora. Také nemůžeme zapomenout na dokonalou jazykovou vybavenost, která by měla být u moderace samozřejmostí. Moderátor tedy v našem případě plní roli průvodce, spojuje všechny prvky vysílání a koordinuje je. Navíc vše doplňuje o vlastní komentář. Reportéři mají v přenosu trochu jinou úlohu. Přinášejí živé rozhovory přímo z hrací plochy, v případě souběžně hraných utkání podávají zpravodajství z jiných stadionů a v neposlední řadě, co již bylo zmíněno, se účastní debaty s moderátorem ve studiu. Mezi sportovní reportéry se tak řadí také komentátoři utkání, kteří doprovázejí samotné sportovní klání. Pozice moderátora se tedy jeví jako nejsložitější, především propojení všech zmíněných komunikačních situací je velmi náročné.

5. Historie televizního sportovního vysílání

Lidé jsou již od starověku fascinováni sportem. Od samotného začátku měření sil v různých disciplínách je nedílnou součástí této činnosti publikum. Sledování sportu je i v dnešních dobách fenoménem, který nemá obdoby, a tak se není čemu divit, že si ve velmi brzkých dobách historie televizního vysílání i sport našel na obrazovkách svoje místo. Za prvopočátek televizního sportovního vysílání je považována transmise německé televize. Již v roce 1935 byly právě v Německu do televizního vysílání zařazeny krátké sportovní reportáže. Do jisté míry přelomovými se staly Letní olympijské hry v Berlíně v roce 1936, ze kterých byl uskutečněn první živý sportovní přenos. Není žádnou náhodou, že se kolébkou sportovního vysílání stalo právě předválečné Německo, které přenosy z her a duch olympiády vůbec využívalo k fašistické propagandě a zesílení svého vlivu. Z těchto olympijských her bylo odvysíláno celkem 96 hodin, avšak sledování

¹ Moderace a moderátor, Jaroslav Bartošek, Sborník Oratio et ratio, Praha 2005

vysílaných materiálů nebylo zdaleka podobné tomu dnešnímu. Diváci nejčastěji nesledovali přenosy ze svých domácností, nýbrž ze speciálních sálů v Berlíně, kde byly nainstalované obrazovky s dnešního pohledu s kuriózní uhlopříčkou 28 cm. Olympiádu tehdy díky tomuto počínu shlédlo víc než 150 tisíc diváků. I další primát v oblasti vývoje televizního sportovního vysílání patří našim západním sousedům, v roce 1939 byl totiž poprvé v historii sportu použit přenosový vůz. Vysílán byl tehdy boxerský zápas, který byl doprovázen komentářem. Samozřejmě, že sportovní vysílání nebylo výsadou pouze Německa, ve stejném roce totiž ve Spojených státech odvysílala stanice NBC baseballové utkání. Z dalších důležitých mezníků z této oblasti je třeba zmínit první fotbalový přenos britské BBC, který byl uskutečněn při příležitosti novoročních oslav v roce 1949.

5.1 Televizní sport v Československu

Než se zaměříme přímo na sportovní vysílání, připomeňme si několik důležitých událostí z historie ČT. Začátky vysílání v Československu jsou spojeny s Tanvaldem, kam do nedaleké textilní továrny v Dolní Smržovce už za okupace přesunula německá firma Fernsehen GmbH svůj výzkum. Po válce se veškerá technika dostala do rukou sovětských vědců. Později byli do SSSR přizváni na stáž i českoslovenští technici a právě díky nim v roce 1948 došlo k prvnímu pokusnému televiznímu vysílání. Stalo se tak v právě v Tanvaldu, a podobně jako v Německu, bylo i toto vysílání sportovního charakteru, jednalo se totiž o přímý přenos Všesokolského sletu. „Další pokusné televizní vysílání se pak uskutečnilo v roce 1948 v rámci Mezinárodní výstavy rozhlasu MEVRO v Praze. Zkušební televizní vysílání ze Studia Praha v Měšťanské Besedě (ve Vladislavově ulici) bylo zahájeno 1. května 1953 a 25. února 1954 bylo prohlášeno za pravidelné. Zpočátku televize vysílala pouze tři dny v týdnu (v létě jen 2 dny), v listopadu 1953 se počet vysílacích dnů rozšířil na čtyři, v roce 1955 na šest dní v týdnu a od 29. prosince 1958 televize své pořady vysílala po celý týden.“¹ Stejně jako v Německu bylo i u nás důležitým krokem uvedení do provozu přenosového vozu v roce 1955. Díky tomuto počínu bylo možné uskutečnit první hokejový přenos v historii Československé televize. Jednalo se o živé vysílání zápasu Prahy se švédským Leksandem. „V roce 1956 byla dokončena dálková retranslační trasa, jež umožnila vysílat sportovní klání nejen z míst přímého propojení na vysílač, ale teoreticky z většiny území naší země. Zároveň bylo

¹ www.ceskatelevize.cz

zorganizováno i připojení na zahraniční televizní síť. První velký sportovní přenos ze zahraničí byl pak díky tomuto pokroku uskutečněn ze Zimních olympijských her 1956 v Cortině d'Ampezzo.¹ Dalším nepochybně důležitým momentem ve vývoji televize u nás se stal vznik druhého kanálu ČST, který začal vysílat v roce 1970. S tímto kanálem je také spojen další přelom ve vysílání, a jak tomu bylo již několikrát v historii, i tentokrát je spojen se sportem, ještě v témže roce byl totiž uskutečněn první barevný přenos v Československé historii. Jednalo se o Mistrovství světa v alpském lyžování, jež se konalo ve Vysokých Tatrách. Až do vzniku sportovního kanálu ČT 4 (vysílá od roku 2006), byla právě „dvojka“ platformou sportovních přenosů. Důležitým bodem v historii již českého sportovního vysílání byl vznik právě čtvrtého kanálu. Prvním velkým počinem této stanice byly olympijské hry v Turíně 2006. Tehdy byl sport vysílán souběžně na „dvojce“ i „čtyřce“. Podobný trend trval až do začátku letošního roku, kdy se všechny sportovní přenosy přesunuly právě na tuto specificky zaměřenou stanici.

5.2 Redakce sportu České televize

„Sportovní rubriku v Československé televizi založil na přelomu února a března 1956 Miroslav Hladký, první šéfredaktor, který během několika dnů vybudoval základy redakce, která pak rok co rok přispívala do vysílání stovkami hodin sportovních soutěží, zápasů a závodů, ze všech druhů sportů.“² Nás samozřejmě nejvíc zajímá hokejový sektor redakce. Hokejovými komentátory v současné době jsou Michal Dusík, Jiří Hölzel, Tomáš Jílek, Ondřej Zamazal a Robert Záruba (šéfkomentátor RSČT³).

¹ Sportovní žurnalistika 2009, str. 3

² www.ceskatelevize.cz/vse-o-ct/lide/redakce-sportu/

³ RSČT – Redakce sportu České televize

6. Pořad Buly – hokej živě

Studio buly vysílá od roku 1992. Od té doby bylo odvysíláno více než 800 přenosů. Rekordní se pro tento pořad stala sezona 2009 – 2010, ve které bylo odvysíláno 203 přenosů. Jednalo se nejen o utkání české nejvyšší soutěže, ale také přenosy z mistrovství světa či olympijských her.

Pořad Buly – hokej živě trvá přibližně 170 minut. Jeho hlavní náplní je samozřejmě přímý přenos z jednoho utkání aktuálního kola, popřípadě série play off Tipsport Extraligy ledního hokeje. Přenos uvádí moderátor ve studiu, hru pak doprovází dvojice komentátorů. Na začátku se moderátor ve studiu postará o úvod. Sdělí základní informace, kdo s kým hraje, které kolo apod. Posléze se ke slovu dostává ve studiu přítomný expert, většinou se jedná o úspěšného bývalého hráče. Ten se vyjádří k oběma týmům, charakterizuje jejich herní styl či tipuje výsledek utkání, popřípadě přidá nějakou zajímavost. Později se odehrává debata s komentátory na stadionu. Ti představují divákům soupisky týmů a aktuální předzápasové novinky. Následně jim moderátor definitivně předá slovo a odehrává se první třetina. Přestávkový program mezi jednotlivými částmi hry je vyplněn rozhovory s hráči, rozborem nejdůležitějších momentů hry (tzv. elektronická tužka) či informacemi z jiných stadionů (prostřednictvím reportérů). Často se také setkáváme s krátkými reportážemi o hokejovém dění. V minulosti to byly *Momenty play – off*, seriál o českých hokejových arénách či medailonky slavných hráčů. Dále dochází také k debatě o různých aktuálních hokejových tématech. Před koncem přestávky moderátor znovu osloví komentátory utkání, kteří divákům sdělí svůj názor na dosavadní průběh a prognózy na zbytek zápasu.

6.1 Komunikační situace a její účastníci

Studio Buly – hokej živě využívá poměrně složitého a rozpracovaného modelu komunikace, jejímž hlavním rysem je kooperativnost. Již dříve v této práci jsme naznačili, jakou úlohu mají moderátor a reportéři tohoto pořadu. Moderátor především koordinuje všechny účastníky komunikace. Reportéři pak reagují na moderátorovy otázky či signály, jimiž jim předává slovo. V následující části se pokusíme průběh

vysílání rozebrat po jednotlivých krocích. Zaměříme se především na pravidelnosti ve výpovědích jednotlivých moderátorů a reportérů, budeme se tedy snažit popsat modelovost komunikace jako celku. Účastníky komunikace jsou: moderátor ve studiu, host (odborník – nejčastěji bývalý hokejový hráč), komentátor na stadionu, spolukomentátor (bývalý hokejový hráč), reportéři na stadionech.

Fáze první – předzápasové studio

Pořad zahajuje moderátor ve studiu. Hned v uvítání diváků jsme si povšimli několika zajímavostí. Zatímco moderátoři Robert Záruba a Petr Vichnar používají vždy obligátního oslovení „Dobrý večer“ či „Dobré odpoledne“, třetí člen moderátorského týmu Jiří Hölzel začíná svůj projev vždy slovy „Sportu zdar a hokeji zvlášť“. Poté přichází základní informační servis – které kolo se hraje, jaké utkání se bude vysílat apod. Vzápětí moderátor představí hosta ve studiu a následně mu předá slovo. I v tomto případě bychom mohli ve formulacích jednotlivých moderátorů najít určité pravidelnosti. Petr Vichnar a Robert Záruba se drží neutrálního a střídmeho jazyka: „U toho nemůže chybět ani studio Buly s naším hostem Davidem Pospíšilem“, „Z Kavčích hor budeme poslední 2 kola sledovat spolu s Davidem Pospíšilem“, „Ve studiu mám dnes Milana Antoše“ apod. Avšak Jiří Hölzel se, podobně jako v předchozím případě této normě vymyká. Z jeho úst můžeme slyšet slova jako: „K tomuto si jistě řekne svoje i David Pospíšil, který v tomhle týdnu k židli experta do slova a do písmene přirost“; „Napínavý souboj si nenechá ujít ani Pavel Richter, který se už pohodlně usadil v expertní stoličce“. Pokud bychom se podívali na obsah těchto výpovědí, tak v případě prvních dvou moderátorů se vždy nějakým způsobem pojí se studiem, kdežto Jiří Hölzel v každém námi zkoumaném přenosu zmiňuje židli, do které se host posadil. Další průběh této části vysílání má formu dialogické reflexivní rozpravy. Touto formou jsou divákovi přinášeny zajímavosti, aktuality a předzápasové prognózy zúčastněných. Ani v této pasáži si Jiří Hölzel nenechá ujít příležitost, nějakým vtipným či neotřelým způsobem přenos oživit: „A co rýmička, Davide“.

Již po úvodní části je zřejmý rozdíl mezi styly jednotlivých moderátorů. Zatímco zkušenější Petr Vichnar a Robert Záruba se drží neutrálního lexika, služebně mladší Jiří Hölzel používá mnohem barvitějších prostředků. Zajímavé také bylo sledovat, jak se

moderátoři drží stále podobných, ne-li stejných formulací, o čemž se přesvědčíme i v dalším průběhu. Po předzápasovém studiu se dění přesouvá přímo na stadion, dalším vysíláním pak provází dvojice komentátorů, kterou tvoří redaktor České televize a některý ze slavných českých hokejistů. Tímto se dostáváme k druhé části naší analýzy.

Fáze druhá – předání slova komentátorům

Po představení všech aktualit dochází k přemístění přímo na stadion, kde se utkání hraje. Tento přechod je vždy velmi plynulý. Pojďme se nyní podívat, jak jej jednotliví moderátoři uvádějí.

Petr Vichnar:

„Dnešní televizní utkání jsou v budějovické Budvar aréně připraveni komentovat pánové Jiří Hölzel a Milan Antoš. Pánové, přeji vám hezký večer.“

„Dnešní televizní zápas jsou v liberecké Tipsport aréně připraveni komentovat Tomáš Jílek a Pavel Richter. Pánové, přeji vám dobrý večer.“

Robert Záruba:

„V Budvar aréně budou zápas komentovat Jiří Hölzel a Pavel Richter. Pánové dobrý večer.“

„Moravskoslezské derby budou v ostravské Čez aréně komentovat Tomáš Jílek a borec, který hrál za oba dnešní soupeře, David Moravec. Pánové, vítám vás ve vysílání“

Jiří Hölzel

„Dva habáni, Tomáš Jílek s Milanem Antošem, uplatní jistě svůj nadhled i v dnešním komentáři. Oba dva jsou připraveni na litvínovském stadionu. Pánové, přeji vám příjemný dobrý večer.“

„Ondřej Zamazal s Davidem Pospíšilem už se uvelebili na komentátorském stanovišti a já je zdravím do Plzně. Dobrý večer.“

Je zřejmé, že i pro tuto část vysílání mají moderátoři připravené oblíbené fráze. Pro výpovědi Petra Vichnara bychom mohli vytvořit následující schéma: Dnešní televizní utkání/zápas jsou v *název haly, kde se hraje* připraveni komentovat *jména komentátorů*. Promluvy Roberta Záruby bychom pak mohli schematizovat následovně: V *název haly* budou komentovat *jména komentátorů*.¹ Výstupy Jiřího Hólzela sice z hlediska stavby komunikátu nevykazovaly žádné pravidelnosti, ale znovu si v jeho případě můžeme všimnout výrazné snahy o aktualizaci. Samozřejmě námi navrhované modely mohou být doplněny nějakou další poznámkou (jako u druhého příkladu Roberta Záruby). Výše uvedené promluvy jsou pak dále doplněny otázkou na komentátory, která se tematicky vztahuje k předchozí debatě ve studiu. Jak jste si mohli všimnout, Jiří Hózel působí i jako komentátor. Podobně jako při zahájení studia, i v roli komentátora používá k přivítání diváků slov „*Sportu zdar, hokeji zvlášť*.“ Přehlédnout také nemůžeme ani výraz *Pánové*, kterého frekvence užívání, jak se přesvědčíme i v dalším průběhu, je velmi vysoká. Další průběh vysílání už je čistě v režii komentátorů. Tato část není předmětem našeho zkoumání, proto se jí nebudeme blíže věnovat.

Fáze třetí – přestávkový program po první třetině

Tato pasáž je zahájena krátkými reportážemi z utkání, která se hrají souběžně s přímým přenosem a ze kterých budou později následovat živé vstupy reportérů. Zde jsme vysledovali pravidelnosti pouze v případě Petra Vichnara, který vždy zahajuje přestávkový program slovy „*Ideme se podívat...*“ (*do Litvínova, Třince apod*). V případě dalších moderátorů k jakémukoliv opakování nedocházelo. Později je divákům představen program přestávky (zlatá helma¹, vstupy ze stadionů, elektronická tužka²).

V první části přestávky mají vždy místo již zmíněné vstupy reportérů ČT z dalších souběžně hraných utkání. Zde se znovu setkáváme se situací, kdy moderátor na dálku

¹ Zlatá helma – soutěž nejhezčích hokejových momentů uplynulého období

² Elektronická tužka – rozbor zajímavých momentů dané části hry, prováděný hostem, přítomným ve studiu

předává slovo reportérovi. Tuto událost předchází debata o zmíněných zápasech mezi moderátorem a hostem ve studiu. Pojdme se nyní podívat, jak celá operace probíhá.

Petr Vichnar

„...a tak jsme si spolu s naší reportérkou Hanou Ježkovou, kterou zdravím na zimní stadion Ivana Hlinky, kladli před zápasem otázku: Bude třináctka pro Kometu šťastným číslem, nebo Litvínov znovu potvrdí svou sílu na domácím ledě? Hanko, zdá se, že Brno se dnes hodně probudilo?“

„Utkání v Plzni sleduje Ondřej Zamazal. Také tebe, Ondro, vítám ve studiu Buly“ – otázka na průběh utkání.

„Já se ptám kolegy Dana Šumbery, který sleduje zápas Vítkovic s Kometou Brno, jak se mu tyto dresy líbí.“

„...a tak vítám ve vysílání Tomáše Jílka, který zápas sleduje, a ptám se, který z nestorů českého hokeje je zatím vidět nejvíc, Tomáši.“

Robert Záruba

„Utkání sleduje Ondřej Zamazal. Ondro, vítám tě ve vysílání.“

„Utkání Ocelářů s Indiány sleduje Daniel Šumbera. Vítám tě ve vysílání.“

„V Tipsport aréně sleduje duel v první třetině Ondřej Zamazal. Ondro, vítám tě ve vysílání.“

„Odpověď na tuhle otázku zná Ondřej Tomek, který utkání v Brně sleduje.“

Jiří Hólzel

„Tenhle třaskavý souboj ve Werk aréně sleduje Dan Šumbera. Dane, dobrý večer.“

„Její snažení s Pardubicemi má v oku Ondřej Tomek.“

„Na jih Čech odcestoval kolega Tomáš Jílek, kterého zdravím do Budvar arény.“

„David Lukšů byl u toho, když...“

V této části si povšimněme, že automatizovanost sdělení, tak zřejmá v úvodu, se v průběhu vysílání pomalu vytrácí, avšak tomuto jevu se budeme podrobněji věnovat až později. Stejného schématu využíval v našich ukázkách pouze Robert Záruba (Utkání sleduje *jméno reportéra*, vítám tě ve vysílání). V této části pořadu je moderátor nucen přejít z debaty s hostem ve studiu k reportérovi na stadionu. Tudíž již předcházející dialog musí být tematicky laděn tak, aby bylo možné plynule předat slovo reportérovi. Situace je o to složitější, že se rozhovor ve studiu přímo týká aktuálního zápasového vývoje. Již poněkoličtější také můžeme sledovat rozdíl ve vyjadřování mezi Jiřím Hólzelem a zbylými dvěma moderátory.

V další části přestávkového programu se studio věnuje zbylým utkáním, na kterých nemá Česká televize své redaktory, načež následuje přechod k TV přenosu. Host ve studiu provádí analýzu nejdůležitějších momentů první třetiny pomocí elektronické tužky. Poté následuje tzv. pohled do kabin obou mužstev (novinka, kterou ČT zakomponovala do programu v této sezoně). Hned vzápětí už moderátor předává slovo zpátky komentátorům.

Petr Vichnar

„Po návštěvě kabin znovu spěcháme za komentátory dnešního utkání Tomášem Jílkem a Pavlem Richtrem. Pánové...“

„Po návštěvě kabin se znovu vracíme na komentátorské stanoviště za Jiřím Hólzelem a Milanem Antošem. Pánové...“

Robert Záruba

„Teď se obrátíme se svou pozorností nejen na komentátory, ale také na bývalého obránce Sparty...“

„Tři góly padly v TV utkání, které komentují kolegové Tomáš Jílek a David Moravec...“

Jiří Hólzel

„Pánové, vypadá to, že...“; „Pánové...(otázka na komentátory)“

Moderátor při předávání slova komentátorům vždy nastolí nějaké téma, které přímo vychází z předchozí debaty ve studiu. Komentátoři pak toto téma dále rozvádějí, poté přichází rozhovor s jedním z aktérů utkání. Téma tohoto rozhovoru znovu na předchozí výstupy přímo navazuje. Analýza ve studiu se tudíž musí týkat rozhovoru, který celý přestávkový program zakončuje. Moderátor musí také v průběhu přestávky právě na rozhovor, který je odvysílán ze záznamu na konci této části programu, reagovat, a celou následnou debatu konstruovat tak, aby vše na sebe plynule navazovalo. Povšimněme si také výpovědí Petra Vichnara, které se vždy vztahují k „návštěvě kabin“. Dále jsme se znovu setkali s oslovením *Pánové*, které se v podobných situacích opakuje velmi často. Po rozhovoru s hráčem následuje druhá třetina utkání.

Fáze čtvrtá – druhá přestávka

Program druhé přestávky je velmi podobný té první. Na začátku je divákovi znovu nabídnut krátký pohled na další utkání, následuje schématický program této části pořadu no a živé vstupy ze dvou stadionů. Pojdme se podívat, jestli komunikace mezi moderátorem a reportérem doznává v této fázi nějakých změn.

Petr Vichnar

„Utkání sleduje Hana Ježková...“; „Zápas sleduje Ondřej Zamazal...“

„Zápas sleduje Daniel Šumbera.“; „Prosím dalšího Tomáše, Jílka, o komentář.“

Robert Záruba

„Před chvilkou skončila v Třinci tato část zápasu. Sledoval ji Dan Šumbera.“

„Podrobnosti přidá Ondřej Zamazal.“

„Ondřej Zamazal utkání sleduje.“ (následuje otázka na reportéra)

„Dnes sleduje utkání v Rondu Ondřej Tomek.“

Jiří Hölzel

„Tenhle třaskavý souboj ve Werk aréně už skončil a sledoval ho Dan Šumbera.“

„V našich toulkách po hokejové republice teď míříme na jih, kde Tomáš Jílek monitoruje utkání místního Mountfieldu s Litvínovem.“

„Utkání má pod kontrolou David Lukšů. Davide, zdravím tě podruhé v éteru.“

Pokud porovnáme stejné situace v obou třetinách, je zřejmé, že nejčastěji se ve výpovědích moderátorů objevovala formulace *„Utkání/ zápas sleduje/ sledoval...“*, která se tak stává pro tuto situaci příznačnou. Podívejme se také na první citaci Jiřího Hölzela, který při vstupech z obou třetin použil označení *„třaskavý souboj“* a i další jeho výpovědi obsahují příznakové a především expresivní lexikální prostředky.

Zbylou část přestávky vyplňuje velmi často nějaká reportáž či fejeton, který s přímým přenosem či aktuálním extraligovým kolem přímo nesouvisí. V našem případě to byl seriál „Chvilé slávy“, který připomíná některé důležité hokejové rekordy, týkající se samozřejmě naší nejvyšší soutěže. V minulosti se zde objevovaly příspěvky typu *Momenty play – off, Hvězdy doma apod.* Posléze přichází na řadu shrnutí, tentokrát druhé třetiny a elektronická tužka. Poté, podobně jako v předchozí části, dostanou znovu slovo komentátoři. Vše má stejný průběh jako po první třetině.

Petr Vichnar

„Před třetí třetinou je tu znovu dvojice komentátorů Tomáš Jílek a Pavel Richter.“

„Znovu míříme do Českých Budějovic, kde jsou Jiří Hölzel a Milan Antoš připraveni glosovat dnešní výkon Petra Lešky.“

Robert Záruba

„Pánové, vy nám asi ukážete tu Peterkovu šanci.“; „Pánové,...“ (otázka na komentátory)

Jiří Hölzel

Znovu se objevuje pouze oslovení *Pánové*.

Jak je vidět, znovu se setkáváme s výrazem *Pánové*. Již dříve jsem nastínil, že situace je zde velmi podobná, jako v předcházející přestávce. Schéma *analýza ve studiu – oslovení komentátorů – rozvedení tématu komentátory – rozhovor s hráčem* je stejné jako v předchozím případě a i zde se všechny fáze tohoto schématu vztahují vždy k jednomu nastolenému tématu, které je postupně rozvíjeno.

Fáze pátá – konec utkání

Poslední část našeho rozboru tvoří studio po zápase. Tato pasáž je logicky zahájena shrnutím průběhu celého utkání. Poté host studia Buly vybere nejlepšího hráče z každého týmu, načež následují rozhovory právě s vybranými jedinci. Znovu tedy dochází k přesunu ze studia zpátky na hrací plochu. Někdy je přenos doplněn o třetí rozhovor s některým z dalších hráčů, kteří v utkání vynikli. Mezi rozhovory jsou pak zařazeny „elektronické tužky“, které mají zdůvodnit výběr nejlepších hráčů.

Petr Vichnar

„My už máme u mikrofonu připraveného...“

„Usměvavá hvězda je teď u mikrofonu naší reportérky Jany Niklové.“

„Šikovný syn slavného otce je už připraven odpovídat na otázky...“

„Hvězda domácího týmu je připravena u mikrofonu Dariny Vymětalíkové.“

Robert Záruba

„Lukáš Mensator hovořil s Janou Niklovou.“

„...To nám prozradí teď v rozhovoru Jany Niklové.“

„Petr Pohl u mikrofonu Daniela Šumbery.“

„U mikrofonu Daniela Šumbery je teď Jan Peterek.“

Jiří Hólzel

„Viktor Hůbl už je u mikrofonu Jany Niklové.“

„Jakub Čuta si pochopitelně bude povídat s Janou Niklovou.“

„Jana Niklová se bude ptát Jiřího Dopity na jeho pocity po dnešním zápase.“

Jiří Hólzel v některých případech k uvedení rozhovoru použil přímo osoby zpovídaného hráče:

„Neudělal s tím nic ani Sasu Hovi.“; „Martin Straka dokázal svůj tým dovézt do předkola play – off a titul hvězdy Plzně si naprosto jednoznačně zaslouží.“

Nejčastěji se v tomto případě objevují fráze *„u mikrofonu je připraven“*, *„odpovídat na otázky je připraven odpovídat“* apod. Na ohlasy hráčů plynule navazují vstupy reportérů z dalších stadionů.

Petr Vichnar

„Zápas sledoval Dan Šumbera.“; „Ondřej Zamazal může analyzovat... Ondro, máš slovo.“; „Hana Ježková může hodnotit...Hanko.“

Robert Záruba

„Více o tom ví Ondřej Tomek, který utkání v Rondu sledoval.“; „Jakuba Kováře dnes v Liberci sledoval Ondřej Zamazal při utkání s Bílými Tygry. Odro...“; „Utkání mezi Litvínovem a Libercem sledoval Ondřej Zamazal.“

Jiří Hölzel

„Tenhle třaskavý souboj ve Werk aréně sledoval Dan Šumbera.“; „Jak vypadal tenhle důležitý souboj, ví, a hlavně o něm povypráví Ondřej Tomek.“; „David Lukšů má dokonalý přehled o tomto duelu. Davide...“

Znovu se setkáváme s velmi podobnými, ne-li stejnými formulacemi, jako v předchozích případech. Upozornil bych snad jen na Jiřího Hölzela, který během jednoho utkání hned třikrát označil zápas ve Werk aréně jako *třaskavý souboj*. Po této pasáži následuje řada reportáží ze zbylých stadionů, které jsou vždy doplněny komentářem ve studiu. Poté moderátor shrne celé ligové kolo na základě statistik (pořadí v tabulce, soutěž produktivity hráčů apod.) a tím se vysílání chýlí ke svému konci. Moderátor poděkuje hostovi za účast, divákům za sledování, ohlásí, kdy a jaký bude následovat příští přímý přenos a rozloučí se.

Komunikace v pořadu Buly – hokej živě působí na první pohled improvizovaným dojmem. Podobnou komunikační situací se zabýval Miloš Mlčoch a popsal ji následovně: „Princip předávání slova v dialogu připomínající štafetu je pro tento typ relace velmi účinný. Zdůrazňuje dialogičnost, užší vztah mezi moderátorem a reportéry.“¹ Divák by mohl při jeho sledování mít pocit, laicky řečeno, že účastníci si jen tak povídají o hokeji, ale jak vyplývá z našeho rozboru, jedná se o modelovou komunikační situaci, ve které se objevuje celá řada prvků automatizace. Vše je předem připraveno a do posledního detailu promyšleno. Zaskočit režii nemůže ani případné prodloužení, protože, jak jsme se sami přesvědčili, i pro další přestávku je připravený program.

Moderátor ve studiu plní funkci jakési řídicí jednotky, která rozděluje slovo mezi jednotlivé účastníky této situace. Úloha jak moderátora, tak hosta či reportérů a komentátorů je o to těžší, že jejich výpovědi musí být navzájem provázané a musí reagovat na aktuální vývoj a na sebe navzájem. Informace musí být dále uváděny do širších souvislostí. Často také mohou být vytvářeny jakési mini příběhy v rámci probíraných témat.

¹ Sborník Hovorená podoba jazyka v médiach 2008, str. 289

Dříve jsme zmínili, že se v průběhu prvky automatizace jazykových prostředků vytrácí, respektive, že nedochází k tak častému opakování určitých frází, a v některých situacích tomu tak opravdu je. Tento jev je způsoben právě nutností reagovat na aktuální dění či výpovědi reportérů a komentátorů. Avšak s příchodem dalších modelových situací bylo zřejmé, že se určité části opakují ať už v podobné či dokonce stejné podobě. Nejzajímavější bylo sledovat právě provázanost po sobě jdoucích situací. V průběhu analyzování bylo čím dál zřejmější, že ve vysílání studia Buly vše souvisí se vším, že jedna věc logicky navazuje na druhou. Bylo také zajímavé sledovat rozdíly ve vyjadřování jednotlivých moderátorů. Jak jsme již několikrát v průběhu zdůraznili, Jiří Hölzel používá, v porovnání se svými kolegy, mnohem větší množství příznakových a aktivizačních prostředků. V některých momentech je jich možná až příliš a pojmenování typu „*dva habáni*“ by se u diváka mohlo setkat s nepochopením. Velmi překvapivý byl pro nás výskyt slova *Pánové*, a při pozornějším sledování mě tento jev začal i trochu obtěžovat a jistě by se tento výraz dal někdy nahradit jiným pojmenováním.

Samozřejmě by bylo neméně zajímavé, zaměřit se na rozdíly v jazyce moderátorů a hostů ve studiu, kteří zpravidla nejsou profesionálními mluvčími. My jsme si povšimli v souvislosti s experty jiného jevu. V debatách zpravidla používali velké množství nespisovných prostředků, avšak při analýze elektronickou tužkou jsme nabyli dojmu, že se snaží informace prezentovat velmi odbornou formou, čemuž přizpůsobovali i melodii řeči tak, aby jejich promluva působila vážně a sofistikovaně.

7. Přehled charakteristických jazykových prostředků

V následující kapitole bychom chtěli popsat některé příznakové jazykové prostředky, které se v hokejových přenosech objevovaly, podle kritérií, nastíněných v předchozí části práce.

7.1 Obecná čeština

Výrazy obecné češtiny se v jazyce moderátorů a reportérů objevují jen zřídka. Prvky této vrstvy jazyka se vyskytovaly především u spolukomentátorů a expertů ve studiu. Byly to formulace typu *vod začátku, levej horní rúžek, je výbornej, hrajou, mladej,*

důležitěj, apod. V případě Davida Moravce se objevil i moravismus *chcou*. Je to vcelku pochopitelné, jelikož se v tomto případě nejedná o profesionální mluvčí.

7.2 Slang

Slangové výrazy se vyskytovaly v přenosech velmi často. Jejich frekvence byla pak vyšší v reportovaných vstupech, které se týkaly přímo hry, nežli ve studiu, které má spíše analytickou podobu. Nejčastěji se objevují následující formulace:

- *brankář zasáhl betonem*: část výstroje brankáře
- *blafákem otevřel skóre*: oklamání brankáře před zakončením
- *beci domácího týmu*: jiné pojmenování pro obránce
- *hráči naskočili ze střídačky*: lavice pro právě nehrající hráče
- *krásnou stahovačkou oklamal soupeře*: stáhnutí kotouče holí
- *našlápnutý Radek Duda*: rozjetý
- *puk skončil v lapačce...*: rukavice brankáře
- *Málek zasáhl vyrážečkou*: část výstroje brankáře
- *po rychlém brejku skóroval Radek Duda*: rychlý únik hráče
- *hosté zlepšili forčekink*: napadání rozehrávajících hráčů, nátlaková hra
- *o osudu utkání rozhodly nájezdy*: situace, kdy hráči jezdí po jednom na brankáře
- *...tento výborný forvard Třince*: jiné pojmenování pro útočníka

Slangové výrazy jsou ve sportovních přenosech velmi frekventované, umožňují totiž některá víceslovná pojmenování zkracovat, což je při rychlosti této hry klíčové. Mohou také plnit funkci aktualizace.

7.3 Publicismy

Stejně jako ve všech mediálních sděleních se i v našich přenosech vyskytla celá řada publicismů. Pro ukázkou několik z nich: *příspěvek obránců; opory týmu; klíčový souboj; slovenská akvizice; těžká bitva apod.*

Některé formulace, ve kterých se publicismy nacházejí, často přecházejí do roviny klišé. Právě tyto pojmenování se v hokejových relacích vyskytují velmi často:

- *Ondřej Zamazal rozšifroval záhadu...*
- *Podobný kousek se mu povedl už po několikáté.*
- *Hokejisté Brna se propadli patry tabulky/... na dno tabulky.*
- *Sledovali jsme litvínovské zmrtvýchvstání.*
- *Třinec si brousí zuby na ...*
- *Brno má nůž na krku.*
- *...předvedli stíhací jízdu*
- *Domáci ukořistili výhru.*
- *Předvedli drtivý finiš.*
- *Brněnští nasadili svého žolíka...*
- *Litvínov rázně vykročil za postupem.*

Ve sportovní žurnalistice je klišé velmi často diskutovaným tématem. Jejich užívání je zcela jistě příliš frekventované, na druhou stranu je fanoušek velmi snadno identifikuje a je na ně zvyklý. Vždy jde tedy o to, najít rozumnou míru, ale mně osobně se v analyzovaných relacích zdála tato míra několikanásobně překročena.

7.4 Expresivita

Citový příznak je nedílnou součástí každého sportovního sdělení. Mimo funkce aktualizace sdělení dodává výrazům na intenzitě či se snaží v divácích vyvolat emoce. Právě kladení důrazu pomocí expresivity, bylo v námi zkoumaných materiálech nejčastější:

- *nádherná/ překrásná přihrávka/ střela*
- *Oceláři rozstříleli Mladou Boleslav...*
- *Prvotřídní hokejová zábava*
- *Třaskavý souboj...*
- *Litvínov rázně vykročil...*
- *dvoubrankový trhák*

- *Jedinečný průnik...*
- *úctyhodný počín Jakuba Kováře...*
- *nestárnoucí Jan Peterek*
- *krásně najetý hráč*
- *šance jako hrom*
- *hráč trefil parádně*
- *výtečná forma*
- *famózní zákrok*
- *hráč v dnešním utkání exceloval*
- *nejsou to žádní zelenáci...*
- *junáci (knižní) – mladý muž/ hrdina – v našem případě se navíc jednalo o ironické užití tohoto slova*

Objevovaly se i zdrobněliny:

- *maličko pozměnil směr kotouče*
- *...ze čtverečku metr krát metr*
- *...a co rýmička*
- *to je raritka...*

7.5 Vrstvy lexikálních jednotek cizích

Jako v každém komunikátu i v těch našich se objevila celá řada výrazů cizího původu. My se zaměříme samozřejmě především na slova, která jsou s tímto sportem spojena, nebo se vyskytují v přenosech podobného typu často. Jak jsme už zmínili dříve, ve sportovní žurnalistice je jedním z nejvýznamnějších jazykových zdrojů angličtina. Vždyť i samotný název sportu, který se stal předmětem našeho zájmu, hokej, je přejatý právě z tohoto jazyka. V mnoha případech se jedná o internacionalismy. Přehled tedy začneme právě výrazy přejatými z angličtiny.

- *play off* – vyřazovací část soutěže;
- *play out/ down* – souboj týmů o setrvání v soutěži;
- *hattrick* – tři branky, vstřelené jedním hráčem;

- *power play* – hra bez brankáře;
- *ofsajd* – postavení mimo hru;
- *icing* – zakázané uvolnění;
- *time out* – oddechový čas;
- *finiš* – závěr;
- *lob* – lobovaný míč;

Samozřejmě podobných termínů se v každém přenosu objeví celá řada. Je také zřejmé, že je používají častěji reportéři a komentátoři, kteří hru přímo popisují, nežli moderátor ve studiu. Dále jsme také narazili na slova, přejatá z jiných jazyků:

- *akvizice*: z latiny; nově získaná věc, osoba; použití je knižní
- *excelovat*: z latiny; vynikat
- *ekvilibristika*: z latiny; artistické umění ve cvicích rovnováhy; v našem případě se jednalo o metaforické užití tohoto slova
 - *defenzíva/ ofenzíva* – z latiny; obrana/ útok; internacionalismus
 - *remíza* – z francouzštiny; nerozhodný výsledek
 - *akcelerace* – z latiny; zrychlení; internacionalismus
 - *duel* – z latiny, souboj, internacionalismus

7.6 Neologismy a archaismy

Na neologismy ani archaismy jsme v našich relacích nenarazili. Dříve byl jako neologismus vnímám výraz *monitorovat*, na který jsme narazili hned několikrát, ale jelikož se již delší dobu pravidelně používá, jako neologismus jej tedy chápat nebudeme. Použití neologismů by z hlediska moderátorů a reportérů mohlo být značně riskantní, protože by se mohli setkat s nepochopením ze strany diváka. Archaismy se v námi bádaných příspěvcích také nevyskytovaly.

7.7 Odborné termíny

V komunikátech tohoto typu se objevují termíny především z oblasti sportu. Během analýzy jsme narazili na pojmy jako *postavení mimo hru*, *zakázané uvolnění*, *vražení na*

hrazení, hákování, apod. Všechny tyto výrazy vycházejí z pravidel ledního hokeje a pojmenovávají různé herní situace.

7.8 Obrazná pojmenování

V této kapitole se podíváme na vůbec nejzajímavější oblast jazyka sportovní žurnalistiky. V průběhu rozboru jsme zjistili, že množství obrazných pojmenování ve výpovědích redaktorů je enormní. Samozřejmě je to způsobeno již několikrát zmiňovanou snahou o aktualizaci nebo také nutností zkracovat, avšak některé přílišným používáním tuto oživující vlastnost ztrácejí a zdají se být naprosto přirozené a neutrální. Jak sami uvidíte, mnoho z nich se řadí k tzv. klišé.

Metafory

- *Brno se dnes hodně probudilo* – ve smyslu začalo hrát lépe
- *skóre otevřel Milan Bartovič* – dal první branku utkání
- *Liberečtí byli živější* – lépe bruslili, byli aktivnější
- *tam to bude jiskřit* – bude to zajímavé
- *zabrousím pohledem* – podívám se – hovorový výraz
- *bojuje na všech frontách* – ve smyslu - hráč hraje dobře v obraně i útoku
- *třaskavý souboj* – velmi napjatý; třaskavý - knižní
- *dva habáni* – tímto Jiří Hölzel nemysle, že komentátoři, které takto označil, náleží do křesťanské skupiny, spíš chtěl upozornit na jejich jihomoravský původ
- *litvínovské zmrtvýchvstání* – dostání se z beznadějně situace
- *ukořistili výhru*
- *Oceláři útočí na prvenství* – mají možnost postoupit na první příčku
- *prostřelit brankáře* – překonat
- *sparťanský kolaps*- nezvládnutí určité pasáže hry
- *nepoznal, jak chutná vítězství* – nevyhrál
- *klub je odsouzen k boji o záchranu* – fakt, se kterým se nedá nic dělat
- *hokejisté Komety se propadli patry tabulky*
- *Hunkes přidal pojistku*
- *Sparta hostila Brno*

Personifikace

- střela zamířila do branky
- gól otevřel skóre
- rána vyrovnala stav utkání...
- finiš přišel pozdě
- Litvínov rázně vykročil
- televizní utkání může zasáhnout do pořadí v tabulce

Metonymie

- *Litvínovské zmrtvýchvstání* – litvínovského klubu
- *...chtějí vyšoupnout Třinec* – třinecký hokejový klub
- *Brno má nůž na krku* – brněnský klub
- *Třinec si brousí zuby* – taktéž jako v předchozím případě
- *Brno tápe* - taktéž jako v předchozím případě
- *rozjetá Plzeň* - taktéž jako v předchozím případě
- *Litvínov rázně vykročil...* taktéž jako v předchozím případě
- *obětavost Plzně* – taktéž jako v předchozích případech
- *Zlín si jede pro 3 body* - taktéž jako v předchozích případech
- *los nasadil Pardubice...* - taktéž jako v předchozích případech

Synekdoha

Vymezují se dva typy synekdochických pojmenování:

1. Přenos pojmenování části na celek
2. Přenos pojmenování celku na část

- *střela pronikla za záda Marka Pince* – střela pronikla za celého Marka Pince, část na celek
- *Ton ujel hostující obraně* – ujel pouze jednomu hráči, celek na část

Víc příkladů se v našich materiálech neobjevilo.

Hyperbola

Hyperboly se vyskytovaly v analyzovaných komunikátech často. Byly to výrazy jako: *drtivý finiš domácích, zápas byl přitažlivý, bude to jiskřit, famózní zákrok, prvotřídní hokejová zábava, nezapomenutelný zážitek, v úporné bitvě, bleskově přenesl hru, třaskavý souboj, excelentní přihrávka apod.* Samozřejmě jejich základním úkolem je zdůraznit daný fakt.

7.9 Frazologická pojmenování

- *Brno má na krku hodně ostrý nůž.*
- *Sportu zdar, hokeji zvlášť.*
- *Takovou bilanci může jen tiše závidět.*
- *Jakub Kovář i dnes dostane od trenéra zelenou.*
- *Třinec si brousí zuby na vítězství.*

Frazologická pojmenování jsou mnohem frekventovanější v sportovním komentáři, který je spontánnější a nabízí mnohem víc prostoru k improvizaci. V našich materiálech, které mají spíše zpravodajsko – publicistický a místy až analytický charakter, nebylo jejich užívání tak časté.

Podařilo se nám také najít jednu slovní hříčku, která, jen pro zajímavost, byla následující: „Indiáni se chtějí probít do předkola“. Toto konstatování se vztahuje ke klubu HC „Indiáni“ Plzeň. Narazili jsme také na přirovnání: „Zjevil se jako blesk z čistého nebe.“

7.10 Shrnutí

Cílem této kapitoly nebylo uvést všechny příznakové jazykové prostředky, které by se mohly v pořadu Buly – hokej živě vyskytovat, nýbrž provést jakýsi exkurz, který by měl naznačit variabilitu jazykových prostředků hokejových televizních relací. Jak jsme zmínili dříve, bylo zajímavé sledovat rozdíly mezi jednotlivými moderátory. Jiří Hózlzel ve svém projevu používá značně většího množství obrazných pojmenování a frazeologických spojení, nežli jeho kolegové. Podobně bychom mohli mezi reportéry

vyčlenit Ondřeje Zamazala, který v porovnání se svými kolegy o aktivizaci jazykových prostředků usiluje častěji. Nejvíc obrazných pojmenování a snahy o aktualizaci obecně jsme pozorovali vždy na začátku promluvy, což je logické, moderátor je totiž v tuto chvíli podroben jakési zkoušce, zda je schopen diváka dostatečně zaujmout. Ovšem mohlo by zde platit také tvrzení, čeho je moc, toho je příliš. Vždy je proto nutné zvolit střízlivou míru používání podobných prostředků a snažit se vyvarovat klišé tak, aby člověk nenabyl dojmu, že poslouchá kompilaci metafor apod. Také jsme se zmínili o frekvenci slangových výrazů, které se objevují častěji v situacích, které přímo popisují hru, nežli v debatách ve studiu. Při sumarizování našich poznatků nemůžeme opomenout ani hosty a spolukomentátory České televize. Často slýcháváme v médiích diskuze na téma spisovnosti těchto bývalých vrcholových sportovců (nejznámější kauza – přenosy běžeckého lyžování, přechylování jedné z komentátorek). Ve veřejnoprávní televizi by se asi podobné komunikáty objevovat neměly, avšak bezprostřednost a zkušenosti těchto lidí přenos bezesporu oživují a dodávají mu na atraktivitě.

8. Závěr

Cílem této práce bylo popsat role moderátorů a reportérů v rámci sportovní pořadu Buly – hokej živě. Rozbor této situace jsme prováděli na základě přenosů, odvysílaných v první polovině roku 2011. Snažili jsme se také poukázat na specifické jazykové prostředky, které se v komunikátech zmíněného pořadu objevují.

V první části práce jsme se krátce zabývali publikacemi některých českých autorů, kteří se tématu sportovní žurnalistiky věnovali. Jak bylo řečeno dříve, mnoho odborných titulů v této oblasti nenalezneme. Že je sportovní žurnalistika velmi důležitou oblastí novinářské tvorby, jsme chtěli dokázat v kapitole, pojednávající o historii televizního vysílání. Z ní je patrné, že právě sportovní přenosy byly u mnoha důležitých mezníků televizního vysílání a to nejen u nás, ale po celém světě.

Po obecném úvodu jsme se začali věnovat charakteristickým rysům publicistického stylu. Snažili jsme se také v rámci tohoto stylu umístit i pořad, o kterém tato práce pojednává, Buly – hokej živě. V dalších oddílech teoretické části jsme se také zabývali příznakovými jazykovými prostředky a jejich členěním, abychom později mohli na tomto základě do patřičných skupin zařadit i prvky, které se objevovaly ve vysílání námi zvoleného pořadu.

Abychom mohli přistoupit k vlastnímu rozboru, představili jsme si blíže také redakci sportu ČT a studio Buly – hokej živě. Samotná analýza nám pak přinesla mnoho zajímavých poznatků. Vysílání, které se zprvu jevílo jako improvizované a přirozené, se ukázalo jako připravené, zcela modelové a automatizované a jinak to ani být nemůže. Každý, kdo kdy vystupoval před lidmi, ví, že základem dobrého moderátora je kvalitní příprava. Jakmile mluvčí začne improvizovat, počet chyb se zpravidla zvýší.

Posléze jsme se snažili také popsat charakteristické rysy jazyka sportovní žurnalistiky. Jeho vliv na podobu řeči publika je značný a tudíž je i důležité si uvědomit, jak vlastně tyto komunikáty přesně vypadají. Hodnotit jazykovou kulturu moderátorů a reportérů je velmi složité. Divák je na mnohé formulace zvyklý a, jak jsme již zmínili dříve, v těchto relacích je očekává a je i dost možné, že by mu jejich nepřítomnost mohla i vadit.

Přes všechny rozdíly mezi jednotlivými moderátory a reportéry, jejich promluvy vykazují mnoho společných rysů, které tvoří jazyk televizní sportovní žurnalistiky. Samozřejmě jako v každém veřejném projevu, i zde najdeme mnoho chyb, ale celková kvalita tohoto vysílání je vzhledem k jeho charakteru uspokojivá. Je jen na redaktorech, aby na jazykové kultuře svých projevů dále pracovali a divákům přinášeli ještě kvalitnější zážitek.

Prameny

Neděle 20.2.2011

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10120914283-buly-hokej-zive/211471290130017-tipsport-extraliga/>

Pátek 18.2.2011

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10120914283-buly-hokej-zive/211471290130016-hc-mountfield-hc-energie-karlovy-vary/>

Středa 16.2.2011

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10120914283-buly-hokej-zive/211471290130015-hc-plzen-1929-hc-kometa-brno/>

Neděle 6.2.2011

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10120914283-buly-hokej-zive/211471290130014-hc-benzina-litvinov-hc-energie-karlovy-vary/>

Pátek 4.2.2011

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10120914283-buly-hokej-zive/211471290130013-hc-mountfield-psg-zlin/>

Úterý 18.1.2011

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10120914283-bili-tygri-liberec-hc-vitkovice-steel/211471290130007/video/>

Seznam použité literatury

- Bartošek J., Moderace a moderátor, Sborník Oratio et ratio, Praha 2005
- Bečka J. V., Česká stylistika, Praha 1992
- Čechová M. a kolektiv autorů, Současná česká stylistika, Praha 2003
- Čechová M. a kolektiv autorů Současná stylistika, Praha 2008
- Filipec J. – Čermák F., Česká lexikologie, Praha 1985
- Hubáček J., Malý slovník českých slangů, Ostrava 1988
- Hubáček J., Učebnice stylistiky, Praha 1986
- Chloupek J., Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti, Brno 1986
- Jílek V., Lexikologie a stylistika nejen pro žurnalisty, Olomouc, 2005
- Jílek V., Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů, Olomouc 2009
- Kraus J., Moderátor, Naše řeč 4, ročník 65/1982 Lotko E., Kapitoly ze současné rétoriky, Olomouc 2004
- Lotko E., Slovník lingvistických termínů pro filology, Olomouc 1999
- Mlčoch M., Sportovní reportáž jako typ komunikační situace, Sborník Hovorená podoba jazyka v médiach, Nitra 2008
- Příruční mluvnice češtiny, Praha 1995
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, Praha: Academia, 2003
- Vysoudilová I., Jazyk televizní sportovní reportáže, Olomouc 2001

Elektronické zdroje:

Sportovní žurnalistika 2009, Brno 2009 (online) – Studijní materiály předmětu

Sportovní žurnalistika; dostupné na:

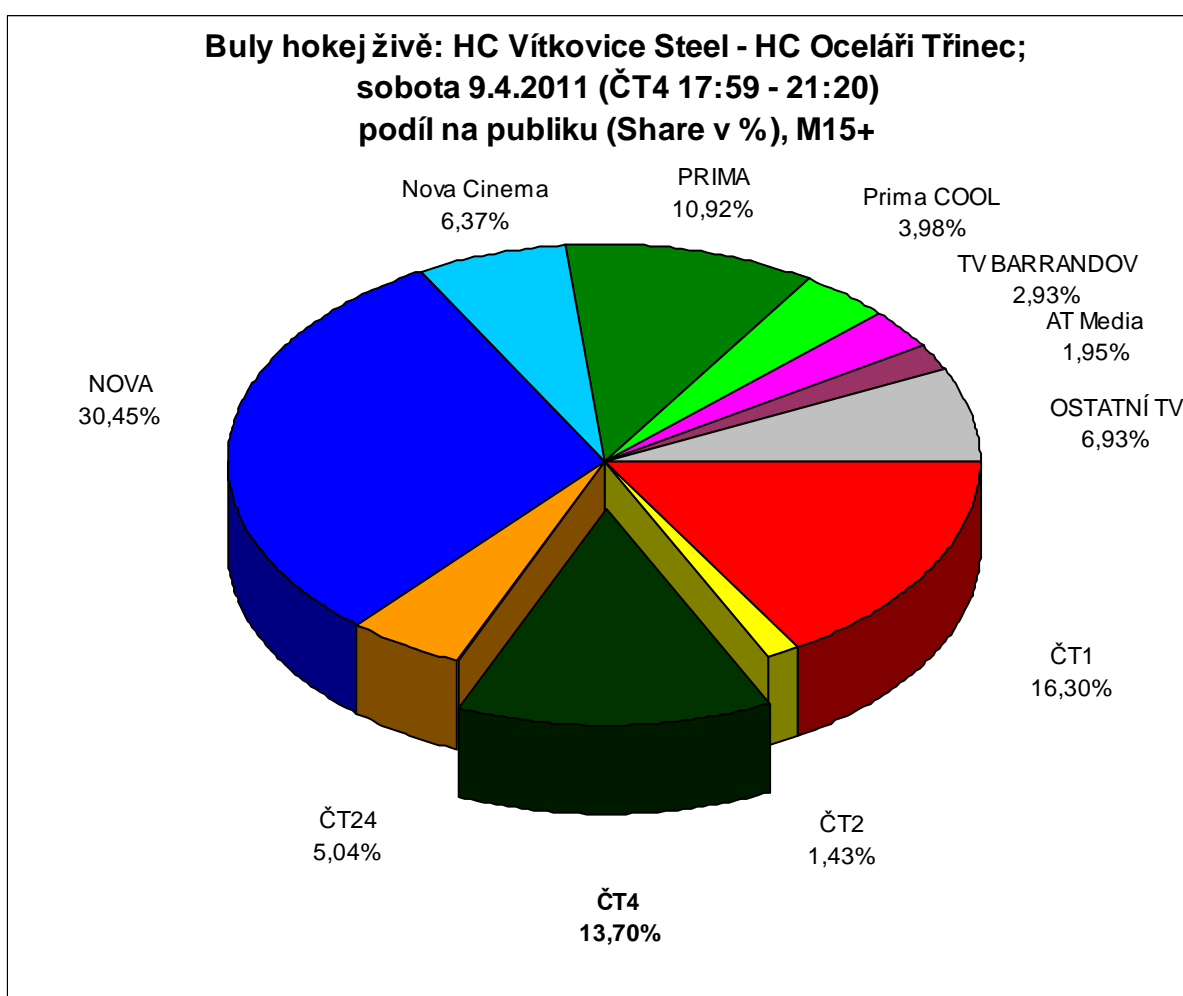
http://is.muni.cz/el/1423/podzim2009/ZUR290/um/Sportovni_zurnalistika_09.pdf

www.ceskatelevize.cz

Přílohy

Příloha 1:

– nejsledovanější vydání pořadu Buly hokej živě v historii kanálu ČT4 sport.

Zdroj – www.ceskatelevize.cz